

РОЗДІЛ II

РЕГІОНАЛЬНЕ ТА МІСЦЕВЕ УПРАВЛІННЯ

УДК 338.24:330.322

Дацій Н.В.,
д. держ. упр., доцент,
Академія муніципального управління

СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В МІСЬКИХ ТА СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ УКРАЇНИ

Сформовано напрями підвищення рівня платоспроможності населення. Визначено стан фінансового забезпечення розвитку міських та сільських поселень України. Обґрунтовано шляхи розширення прав органів місцевого самоврядування для створення сприятливого інвестиційного середовища в поселеннях.

Сформирован направления повышения уровня платежеспособности населения. Определено состояние финансового обеспечения развития городских и сельских поселений Украины. Обоснованы пути расширения прав органов местного самоуправления для создания благоприятной инвестиционной среды в поселениях.

Formed directions improve the solvency of the population. The condition of financial support for the development of urban and rural settlements of Ukraine. The ways of empowering local governments to create an enabling environment for investment in the settlements.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність держави є багатоаспектним явищем, стан її динамічно змінюється. Отже, потрібно здійснювати ретельний моніторинг інвестиційно-інноваційної системи, а також вивчати проблеми, що виникають під впливом реформування національної економіки, регіоналізації й глобалізації світової економіки, інтернаціоналізації фінансових потоків, перманентних фінансових криз тощо.

Для формування дієвого механізму управління інвестиційною діяльністю України, перш за все, необхідно з'ясувати, що вкладається в це поняття, які фактори впливають на її дотримання, як взаємопов'язані окремі складові цієї категорії, як повинні координуватися дії усіх ланок, покликаних стояти на сторожі розвитку інвестиційних інтересів різних суб'єктів господарювання. Розмаїття аспектів інвестиційної діяльності, складність вибору оптимального варіанту її гарантування і викликають потребу застосування комплексного підходу у цій сфері життєдіяльності України.

Відповідно сучасний етап розвитку національної економіки характеризується наявністю значного числа чинників, які негативно впливають на функціонування інвестиційної діяльності держави та

підприємства. До таких чинників, окрім глобальної економічної кризи, варто віднести, насамперед, нестабільність податкового і регуляторного законодавства, інфляційні процеси, недоступність кредитних ресурсів, посилення конкуренції, низький рівень капіталізації фондового ринку, зниження рівня інвестиційної активності, уповільнення платіжного обороту, зростання числа збиткових підприємств. Дія цих чинників викликає аритмію у русі матеріальних і фінансових потоків, призводить до значних втрат і збитків і, як наслідок, втрати державою інвестиційних ресурсів. З огляду на це актуальним напрямком сталого функціонування української економіки є формування ефективної інвестиційно-інноваційної діяльності держави та підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує багато досліджень щодо інвестиційної діяльності держави та її складових. Вагомий внесок у дослідження проблем інвестиційної діяльності зробили провідні західні та російські вчені: Л. І. Абалкін, Ф. Візер, В. І. Кушлін, В. Паретто, Г. Х. Попов, Г. Фостер, М.Фрідмен, Ф.Хаск, Й. Шумпетер. Важливу роль у теоретичному та емпіричному дослідженні проблематики організації інвестиційно-інноваційної діяльності держави та підприємства та її впливу на розвиток національної економіки відіграють праці сучасних вітчизняних вчених та практиків, а саме: В. Д. Базилевича, О. І. Баранівського, О. Г. Білоруса, Т.О.Білої, О. С. Власюка, П. І. Гайдуцького, В. М. Геєця, А. С. Гальчинського, В. І. Грушка, Б. М. Данилишина, М. П. Денисенка, В. С. Загорського, М. М. Єрмошенка, О. А. Кириченка, Т. Т. Ковальчука, А. Т. Ковальчука, С. В. Козаченка, Д. Г. Лук'яненка, В.Г. Мельничука, В. І. Мунтіяна, О. М. Мозгового, В. Є. Новицького, Е. Г. Панченка, Ю. М. Пахомова, А. А. Пересади, В.І. Терехова, В. Г. Федоренка, Д. М. Черваньова, В. К. Черняка, О. Ю. Чубукової, В. Я. Шевчука, Г. К. Ялового та інших.

Постановка завдання:

- сформулювати напрями підвищення рівня платоспроможності населення;
- визначити стан фінансового забезпечення розвитку міських та сільських поселень України;
- обґрунтувати шляхи розширення прав органів місцевого самоврядування для створення сприятливого інвестиційного середовища в поселеннях.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетними напрямками вкладення інвестицій у сфері виробництва є: виготовлення конкурентоспроможної продукції та її переробка з метою отримання високої доданої вартості; розвиток ефективної виробничої, сервісної, експортної інфраструктури стимулювання росту технічного й технологічного озброєння реального сектору економіки; підвищення рівня функціонування малого бізнесу шляхом надання пільгових кредитних ресурсів, забезпечення його сучасною технікою, а також шляхом забезпечення широкого доступу товаровиробників до інформаційних послуг [4, с. 44]. Вирішення цих

завдань передбачає необхідність нарощування обсягів виробництва якісної та безпечної конкурентоспроможної продукції, підвищення економічної ефективності виробничої діяльності, забезпечення соціальної справедливості та гарантій для трудового потенціалу, відтворення охорони природних ресурсів, зниження екодеструктивного впливу господарювання, оздоровлення навколишнього середовища. Перехід реального сектору економіки на інноваційну модель розвитку, дотримання принципів більш “чистого” виробництва є важливими для гармонійного розвитку України та необхідною передумовою інтеграції в європейський і світовий ринки.

Для забезпечення інноваційного розвитку реального сектору, який передбачає безперервне розроблення, освоєння виробництва і виведення на ринок нових видів продукції, необхідно створити дієвий механізм інвестування технологічних змін. Розглядаючи вітчизняного споживача як первинного суб’єкта формування джерел власних інвестиційних ресурсів підприємств, слід спрямовувати першочергові зусилля на підвищення рівня платоспроможності населення. Сприяти підвищенню купівельної спроможності населення і збільшенню споживчого попиту на продукцію, і, як наслідок, створити умови для збільшення обсягів виробництва і, відповідно, збільшення рівня прибутку, який отримують виробничі підприємства, можливо за рахунок скорочення рівня ставок непрямих податків. Розв’язання інвестиційної проблеми шляхом залучення широкого кола джерел інвестування є важливою передумовою відновлення та прискорення розвитку національної економіки. В існуючих умовах необхідно здійснити відповідні заходи на законодавчому та виконавчому рівнях, що сприяли б реальному прискоренню вирішення науково-технічних проблем [6, с. 102].

Одним із механізмів забезпечення спрямування інвестицій у пріоритетні сфери національної економіки є податкове регулювання інвестиційної діяльності через встановлення відповідних податкових ставок та податкових пільг. Досвід розвинутих країн щодо стимулювання інвестиційної діяльності свідчить про необхідність диференційованого підходу до надання цільових податкових знижок або певних пільг. Методи податкового регулювання інвестиційних процесів складають чотири основні групи [1, с. 53]: запровадження диференційованих ставок оподаткування; звільнення від сплати податку на певний термін; зменшення бази оподаткування; усунення подвійного оподаткування. Застосування при оподаткуванні обґрунтованої диференціації ставок податків залежно від обсягу одержаного прибутку та рівня використання прибутку на інвестиційно-виробничі цілі підтверджує саме інвестиційний напрям при використанні певної системи оподаткування, що дає змогу активізувати інвестиційну діяльність у пріоритетних напрямках. Після здійснення операцій вкладання коштів у пріоритетні сфери, можна провести зменшення бази оподаткування. Зменшення бази оподаткування передбачає виключення зі складу прибутку та доходу, що підлягає оподаткуванню, обсягів коштів, які спрямовані на інвестування.

Ефективним методом податкового регулювання інвестиційної діяльності є запровадження механізму уникнення подвійного оподаткування прибутку та дивідендів акціонерних товариств. Щоб збільшити активність інвесторів щодо вкладання коштів у акції підприємств, слід для акціонерів ввести оподаткування дивідендів за більш низькою ставкою.

Надання інвестиційних пільг виправдовує себе лише тоді, коли вони надаються на нетривалий термін (особливо в кризовий час), що пов'язаний з виходом підприємства на проектну потужність або впровадження нових виробничих технологій. Це пов'язано з тим, що постійні пільги можуть призвести до зниження конкурентоспроможності, до значних структурних деформацій в економіці.

Одним із головних важелів впливу на інвестиційну сферу є амортизаційна політика. Хоча існуюча не сприяє накопиченню інвестиційних ресурсів. З метою активізації інвестиційних процесів доцільно вжиття таких заходів: проведення індексації основних засобів відповідно до темпів зростання цін із періодичністю не менше ніж один раз на рік; відмова від застосування знижувальних коефіцієнтів до норм амортизації; усунення практики вилучення амортизаційних нарахувань до бюджету; підприємства мають самостійно вибирати методи амортизації та вільно переходити з прискорених методів на рівномірні; запровадження системи контролю цільового використання амортизаційних фондів на цілі інвестування у виробництво.

Особливе значення мають бюджетно-пільгове та грошово-кредитне регулювання інвестиційної діяльності. Для збільшення бюджетного інвестування необхідно реформувати структуру бюджетних видатків, зменшуючи при цьому витрати дотаційного характеру і відповідно збільшуючи фінансування інвестиційно-інноваційних програм. Важливою складовою цього процесу є виділення в бюджеті країни окремої статті бюджету розвитку, основне завдання якого є фінансування державних інвестиційних проектів. Джерелами поповнення цієї статті можуть стати кредити міжнародних організацій, кредити Нацбанку, виплати за позиками, що надані раніше, кошти від випуску в обіг довгострокових інвестиційних облігацій з доходом, що гарантується заставою майна, яке знаходиться у державній власності. Конкретним механізмом регулювання бюджетного інвестування в галузі має стати реформування системи оплати праці, збільшення частки заробітної плати у витратах на виробництво продукції. Тому реалізація інноваційних проектів, впровадження яких підвищить продуктивність праці, є дуже важливою з точки зору реальної можливості для зростання оплати праці в галузях національної економіки [2, с. 302].

За умов, коли не передбачається достатніх бюджетних вкладень, доцільно поряд із цим розробити систему захисних заходів щодо вітчизняних та іноземних інвесторів. Наприклад, залучення іноземного капіталу в промислове виробництво є важливим елементом економічної

політики держави у всіх посткомуністичних країнах Європи та Китаї. Поряд із захистом підприємств промисловості від експансії іноземних інвесторів необхідно залучати їх, створюючи максимально сприятливі умови. Досить перспективним є використання венчурного фінансування, яке в Україні починає розвиватися за підтримки міжнародних фінансових організацій.

Грошово-кредитні механізми впливу на інвестиційну активність виробничих підприємств характеризуються, передовсім, тим, що їх здійснення впливає на інвестиційні умови діяльності, регулює грошовий обіг та роботу банківської системи. Для реального сектору економіки зараз реалізується більш жорстка політика кредитування завдяки введенню обмежувальних заходів Нацбанку щодо видачі банківських кредитів та втраті можливостей довгострокового інвестування через встановлення надвисоких банківських ставок.

Банківська система, яка починає оговтуватися від затяжної фінансової кризи, повинна бути зорієнтована на більш активне втручання в інвестиційні процеси. Необхідно стимулювати створення мережі спеціалізованих інвестиційних банків, які зможуть пропонувати більш вигідні нормативи їхньої діяльності для підприємств (особливо малого та середнього бізнесу) та пропонувати мінімально визначену частку довгострокових інвестиційних кредитів. Важливим при цьому вбачається розробка механізму стимулювання перерозподілу банківських активів у бік довгострокового інвестування. Активізувати участь комерційних банків в інвестиційному процесі можна переходом на змінні процентні ставки, створенням промислово-фінансових груп, пільговим оподаткуванням банків від довгострокових кредитів [5, с. 132].

Сучасні тенденції розвитку суспільства тісно пов'язані з перспективним розвитком інформаційних технологій та здійсненням інноваційного прориву у багатьох високорозвинених промислових галузях економіки. Саме ці тенденції і привели до того, що наукові знання, кваліфікація перетворюються у найцінніший капітал, від ступеня оволодіння яким залежить конкурентна міць національної економіки. Тому вирішення питання кадрового забезпечення реального сектору, зокрема підготовка кваліфікованої робочої сили та якісно підготовленого відповідно до сучасних світових вимог інженерно-технічного персоналу є дійсно важливим механізмом інвестування у сферу виробництва.

Крім того, можливості одержання комерційних кредитів містами (особливо середніми та малими) обмежені внаслідок високого ступеню страхового ризику. Муніципальні позики, емітовані низкою міст, використовують винятково з метою покриття дефіциту бюджету. Фінанси муніципальних підприємств, які є складовою фінансової системи міст, здебільшого являють собою її надзвичайно слабку ланку.

Обмежені можливості щодо інвестиційного розвитку відзначаються в низці великих багатофункціональних міст, де зосереджена основна частина великих підприємств базових галузей промисловості – у

Донецько-Макіївський, Дніпропетровсько-Дніпродзержинський, Харківській та інших агломераціях. В результаті економічних перетворень, розриву сформованих зв'язків, втрати ринків сировини й збуту саме в цих містах відбувся різкий та тривалий спад промислового виробництва, що призвів до скорочення обсягу фінансових ресурсів на всіх рівнях.

Обмежені можливості інвестування характерні для більшості "історичних" малих міст і селищ міського типу – ці міста практично не мають змоги самостійно вирішувати свої економічні проблеми й ефективно використовувати свій коштовний історико-культурний потенціал як інвестиційно привабливий засіб для залучення нових коштів на соціально-економічний розвиток [3]. Внаслідок орієнтації на промисловий розвиток і обслуговування навколишніх сільських поселень, ці міста, як і багато інших малих міст, у зв'язку з різким зростанням витрат на транспортні послуги, розривом традиційних економічних зв'язків у значній мірі втратили й свої організаційно-господарські функції.

Проблеми фінансового забезпечення розвитку міських та сільських поселень України не можуть вирішуватися шляхом зменшення цих витрат – існуюча галузева структура виробництва в більшості міст в ринкових умовах виявилася неефективною, надходження податкових платежів тривалий час мали нестабільний і обмежений характер. Збільшення доходів бюджету за рахунок інших податкових надходжень, зокрема прибуткового податку з фізичних осіб при низькому рівні життя українського населення, а також незадовільному обліку доходів заможних громадян, навряд чи досягне.

Для поповнення дохідної частини бюджетів міських та сільських поселень необхідною є докорінна зміна структури промисловості в бік диверсифікації й розширення містоутворюючої бази в монофункціональних містах, що дає змогу забезпечити розширення виробництва товарів із високою часткою доданої вартості, а також розвиток легкої й харчової промисловості, машинобудування при скороченні частки ресурсомістких і екологічно шкідливих виробництв.

Для подолання фінансово-бюджетної кризи і збільшення інвестиційної привабливості поселень із значним історико-культурним та рекреаційним потенціалом необхідною є зміна господарської структури, що надає змогу створити передумови для успішного виконання ними туристсько-рекреаційних функцій, а також функцій соціального обслуговування населення. Обмежений розвиток промисловості в таких містах повинен відбуватися згідно з екологічними вимогами. Для реалізації такого курсу доцільно ширше використовувати позабюджетні джерела, зокрема фонди підтримки муніципальних утворень.

В умовах конкурентного ринкового середовища все гостріше відчувається потреба в прискореному розвитку технополісів, технопарків, інноваційних центрів й інших новітніх форм територіальної організації розселення, а також в активізації наукових досліджень у цій сфері й розвитку наукомістких виробництв. Територіальною основою їх розвитку в

Україні могли б стати саме приміські зони великих індустріальних агломерацій – наявність кваліфікованих кадрів, значний розвиток соціальної й інженерно-комунікаційної інфраструктури, а в ряді випадків і працюючої моделі науково-виробничого центра з компактно розташованими на одній території науково-теоретичним центром, конструкторськими бюро і заводами-виробниками свідчать про високий рівень готовності цих систем розселення до рішення наукових завдань.

Відповідно до чинного законодавства саме на рівні міських поселень мають бути задоволені всі соціальні потреби населення - у житлі й житлово-комунальних послугах, охороні здоров'я, соціальному забезпеченні та ін. Існуюча дохідна база бюджетів більшості міст не дозволяє їм виконувати покладені на них функції, хоча саме на рівні місцевого самоврядування повинні реалізовуватися функції щодо задоволення життєвих потреб населення й для цього повинна бути створена відповідна фінансово-ресурсна база.

Для визначення реальних фінансових потреб поселень повинні бути використані регіональні соціальні стандарти, що враховують природні й економічні особливості різних населених пунктів. При формуванні дохідної частини бюджетів міст доцільно закріпити за ними прибутковий податок із фізичних осіб, податок з майна (нерухомості). Необхідним є збереження низки місцевих податків, що виконують, головним чином, регулюючу функцію: насамперед це стосується плати за забруднення навколишнього середовища. Важливим додатковим джерелом наповнення місцевих бюджетів повинні стати й неподаткові доходи, зокрема від довгострокової оренди муніципальної землі (земельних ділянок під забудови та інші види діяльності).

Основним напрямом активізації інвестиційної діяльності має стати державний курс на стабілізацію економіки, нарощування її конкурентоспроможного потенціалу. У відповідності із цією стратегією повинні одержати державну підтримку галузі пріоритетного розвитку, а також відповідні території, найбільш сприятливі для розвитку цих галузей. Для цього в містах і селищах міського типу необхідно забезпечити створення середовища, що сприяє підвищенню інвестиційної активності (на основі правового й податкового регулювання ринку інвестицій); поліпшення транспортної доступності; розвиток інженерно-комунікаційної інфраструктури; створення умов для професійної підготовки кадрів необхідних спеціальностей і кваліфікації; виявлення можливостей розширення й диверсифікації виробництва; створення державної системи гарантування інвестиційної діяльності, зниження інвестиційних ризиків; інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності.

Для створення сприятливого інвестиційного середовища в поселеннях необхідним є розширення прав органів місцевого самоврядування щодо надання податкових пільг інвесторам, а також формування цільових інвестиційних програм у рамках державного бюджету. Для розвитку транспортної й інженерно-комунікаційної

інфраструктури, що є однією з умов залучення інвесторів, необхідною є державна підтримка (шляхом залучення бюджетних коштів по цільових програмах) та система державних гарантій інвесторам. Підвищення транспортної доступності поселень повинно стати умовою вирівнювання їх стартових умов щодо поліпшення інвестиційного клімату.

Невеликі міські поселення володіють недостатньою матеріальною базою та не мають у своєму розпорядженні необхідного науково-методичного забезпечення для підготовки кадрів необхідних у ринкових умовах професій. На рівні регіональних систем розселення необхідною є розробка прогнозу потреби у фахівцях і створення умов для його реалізації. Крім того, муніципальними утвореннями – містами, селищами міського типу та сільськими поселеннями – мають бути розроблені відповідні земельні кадастри, визначена реальна ринкова вартість землі й, відповідно, початкова плата за користування землею. Формування ефективного та законодавчо врегульованого ринку землі дасть змогу збільшити рентні платежі до бюджетів міст та сіл, що, в свою чергу, збільшить інвестиційну привабливість поселень різного рангу.

Висновки. Таким чином, для поліпшення перспектив інвестування систем розселення необхідним є вдосконалення інституту власності – невизначеність у цьому питанні між державними та регіональними рівнями призводить до неефективного управління господарськими об'єктами, що, в свою чергу, знижує інвестиційну привабливість систем розселення. З огляду на зазначене, доцільно збільшити кількість об'єктів комунальної власності, необхідних для нормального функціонування поселень і забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад; удосконалити управління об'єктами соціальної інфраструктури; інтенсифікувати процес корпоратизації (передачі комунальних підприємств суб'єктам приватного бізнесу із відповідним розмежуванням функцій із володіння, розпорядження і користування); передбачити механізми участі місцевих органів виконавчої влади в корпоративному управлінні цими підприємствами. Інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності в межах систем розселення повинно стати важливим напрямом діяльності органів місцевого самоврядування. Наявність повної та об'єктивної інформації не по окремих підприємствах, а в цілому по поселенню як соціально-економічному комплексу сприятиме залученню інвесторів не тільки у виробництво, але й в інші сфери розвитку населеного пункту.

Використані джерела інформації:

1. Баженова О. Економічна безпека України: сучасний етап / О. Баженова // Банківська справа. – № 1. – 2008. – с. 52-61.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): моногр. / О.І. Барановський ; Київськ. нац. торг.-екон. ун-т. - К. : [б. и.], 2004. - 759 с.
3. Вінграновський А.М. Світовий досвід державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів і концептуальні засади регіональної політики

- України / А.М. Вінграновський // Стратегічна панорама. – 2007. – № 3. – С. 172
4. Власюк О.С. Інвестиційна політика в стратегії забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект. - К.: НІПМБ. - 2004. - 227 с.
 5. Ємельянов О.В. Регіональні фінансові кризи в контексті економічної безпеки України / О.В. Ємельянов, В.П. Кузьменко // Стратегічна панорама. – № 3. – 2009. – С.130-137
 6. Кириченко О. А., Ерохін С. А. та ін. Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України: монографія / за ред. О.А. Кириченка. Київ, НАУ, 2008 – 345с.

Рецензент: Бакуменко В.Д., д.держ.упр., професор.

УДК 351.82:332.12

Антонов А. В.,

к.е.н.

докторант Академії муніципального управління

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ СТІЙКОГО ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В статті розкрито теоретичні засади формування нового напрямку соціально-економічної політики - стійкий розвиток сільських територій, визначено концептуальні положення стратегії стійкого життєзабезпечення сільського населення, окреслено методологію і механізм реалізації стратегії стійкого життєзабезпечення населення сільських територій.

В статье раскрыты теоретические основы формирования нового направления социально-экономической политики - устойчивое развитие сельских территорий, определены концептуальные положения стратегии устойчивого жизнеобеспечения сельского населения, очерчены методологию и механизм реализации стратегии устойчивого жизнеобеспечения населения сельских территорий.

In article theoretical bases of formation of the new direction of social and economic policy - a sustainable development of rural territories are opened; conceptual provisions of strategy of steady life support of country people are defined; the methodology and the mechanism of realization of strategy of steady life support of the population of rural territories are opened.

Вступ. В останні роки в Україні формується новий напрям соціально-економічної політики - стійкий розвиток сільських територій, основою якої є розробка стратегії стійкого життєзабезпечення сільського населення. Концептуальні положення стратегії стійкого життєзабезпечення сільського населення визначають ефективність її реалізації з урахуванням не тільки специфічних особливостей розвитку сільських територій в різних регіонах, а й загальної тенденції низької якості і рівня життя сільського населення. Досліджуючи сільські території, потрібна наукова концепція стійкості їх розвитку, яка дозволить більш чітко визначити методологію і організацію **економічного механізму** реалізації стратегії стійкого життєзабезпечення населення сільських територій.